

ДЕМОКРАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ

УДК 324:001.08

Полисаєв О. П.

СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ ПЕРЕХІДНИХ СУСПІЛЬСТВ: СПЕЦИФІКА ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

На основі розкриття категоріального статусу поняття «соціальний інститут» у статті проаналізовано роль і місце соціальних інститутів у становленні української державності. Встановлено, що формування інститутів у суспільстві є результатом його стратифікації та ускладнення форм громадянського життя, причому поняття «соціальний інститут» є родовим щодо розгляду його видових проявів, як-от: релігійної, правової, політичної тощо визначеності. Особливу роль ці структури відіграють у постколоніальних країнах, де взаємодія новостворених органів державної влади та соціальних інститутів ще не набула всезагальності та здійснюється під впливом низки взаємозаперечних факторів. Адже за умов відсутності власної державності, як, скажімо, в Україні, колоніальна метрополія упродовж століть вбачала у підкорених їй територіях суто легальний засіб вирішення власних проблем, причому як зовнішнього, так і внутрішнього характеру.

Ключові слова: соціальний інститут, соціальна стратифікація, суспільні трансформації, реформи, постколоніальна система, метрополія, меншовартісність, дисфункція, вітчизняна бюрократія, аляузії, суспільна деградація.

Вступ

Основою стабільності будь-якої соціальної системи є її здатність швидко та адекватно реагувати на нестандартні соціальні ситуації, як-от: системне реформування, стихійне лихо, війна або сплески соціальної напруги в окремих сегментах соціуму тощо. За таких умов спільнота делегує повноваження зі стабілізації ситуації визначеним для цього структурам, водночас за необхідності до них долучаються додаткові сили та засоби, аж поки проблему не буде вичерпано. Поступово суспільство знов повертається до свого попереднього становища, збагатившись досвідом розв'язання проблем і переконавшись у ефективності певних соціальних інституцій, що були безпосередньо залучені до цього. Варто зазначити, що, власне, поява соціальних інститутів суспільства є результатом

ускладнення життєдіяльності людської спільноти, і не лише в силу розподілу праці, а в першу чергу його вертикальної стратифікації. Саме тоді виділяються групи людей, орієнтованих на певні види діяльності, які, освоюючи нову для них професійну нішу, поступово виокремлюються від інших структур способом життя, моральними установками, поведінковими моделями, ставленням до інших суспільних прошарків тощо.

Такого роду виокремлення є причиною формування в суспільстві чітко вираженого стратифікаційного поділу, який до певної міри нівелюється зусиллями органів центральної влади, адже належність до певної інституційної ланки може мати визначальний характер щодо упередженого ставлення до інших структурних складових суспільства. Подолати такого роду тенденцію можна лише на основі налагодження ефективної взаємодії між окремими інституційними

чинниками, які у своїй діяльності орієнтовані на кінцевий результат – зміцнення держави. Причому мірою розвитку суспільства такого роду інституційний поділ стає більш значущим через подальше ускладнення соціальної ієрархії, де кожний інститут отримує нові, чітко регламентовані повноваження, або ж створюються передумови для форматування нової спорідненої структури.

Особливого навантаження соціальні інституції суспільства зазнають у періоди радикальних суспільних трансформацій, коли вся спільнота перебуває на стадії нової якості формування, зазнаючи потужних впливів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру, через що державні органи управління втрачають можливість виконувати свою функцію організатора і розпорядника соціальних процесів у попередніх параметрах. За цих умов інститути держави зазнають деградації, окремі їхні сегменти руйнуються, інші вимушені брати на себе невластиві їм функції, і, водночас, певні інституційні складові отримують потужні преференції для розгортання своєї діяльності. За таких умов у традиційних інституційних рамках виникає колізія, адже цементуючим фактором функціонування будь-якої інституції є державницька ідеологічна доктрина, яка, однак, за нових умов починає зазнавати суттєвого коригування, дезорієтуючи тим самим значну частину громадян, котрі мимохідь опиняються між двома духовними дискурсами – традиційним та реформаторським. Лише з часом, шляхом компромісів буде вироблено нову духовну парадигму, основу на традиційному архетипі, але водночас здатну більш адекватно відтворювати перебіг соціальних процесів та формувати інноваційні ідеологічні конструкти.

Вказані вище процеси набули особливої гостроти в межах держав, які стали незалежними в результаті розпаду радянської імперії, в тому числі в Україні. Саме там становлення державності корелюється із інституційним переформатуванням низки структур, які безпосередньо впливають на цілісність країни. Дослідження ролі й місця соціальних інститутів у становленні української державності і є предметом цієї статті.

Аналіз досліджень та публікацій

Дослідження сутнісних характеристик поняття «соціальний інститут» та його функціональних особливостей набуло актуальності на достатньо зрілому етапі розвитку суспільства, коли

філософи дійшли висновку щодо державної влади виключно як інструментарію налагодження оптимальної форми взаємодії між суспільними верствами та окремими індивідами. Зрозуміло, що державний механізм просто не здатний регламентувати всі сторони суспільного життя, більше того, намагання здійснити це призводить до відтворення найгіршої форми правління – тоталітаризму. І хоча держава як соціальний інститут із неминучістю обмежує права і свободи власних громадян, її піддані віднаходять можливість для самореалізації у перетворених формах у межах інших інституційних чинників. Зазначене виконує компенсаторну функцію, зменшуючи суспільну напругу та забезпечуючи певні форми вільного вибору індивіда, що власне сприяє консолідації всього суспільного організму, спершу в сфері культури та релігії, а згодом і в межах інших інституційних складових. Уперше такий підхід запропонував Т. Веблен, який систематизував дослідження Джанбатісти Віко, Н. Макіавеллі, О. Конта, І. Гердера, І. Канта, Г. Гегеля, Г. Спенсера та інших видатних мислителів. Згодом їхні творчі шукання продовжили К. Маркс, Е. Дюркгейм, П. Бергер, Т. Лукман, Дж. Коен, Дж. Рассел, П. Бурдьє, Д. Асемоглу тощо. Цікавими та перспективними є дослідження науковців на пострадянському просторі (Білорусь, Казахстан, Росія). Зокрема це праці Є. Бабосова, А. Грицанова, А. Епсукова, Г. Осіпова, А. Радугіна, С. Фролова, А. Харчева та інших, де розглядаються проблеми взаємозв'язку різних інститутів суспільства та їхні ролі в державному будівництві. Значний теоретичний внесок зроблено і українськими філософами та соціологами в царині дослідження інституційного впливу на соціалізацію особистості. Спираючись на теоретичну спадщину Г. Сковороди та П. Юркевича, сучасні дослідники – В. Андрущенко, І. Бекешкіна, В. Бондаренко, Є. Головаха, М. Козловець, В. Кремень, І. Кучерів, Е. Лібанова, М. Михальченко, М. Попович, М. Хилько та інші – активно відстежують зміни ставлення широкого загалу до інституцій суспільства, дисфункціональні прояви в становленні інституту держави, їх вплив на перебіг реформування української спільноти.

Основна частина

За сучасних українських реалій, що характеризуються потужним зростанням громадянського суспільства, соціальні інституції отримують «друге дихання» та набирають значення як необхідна складова системи державного управління,

сформованої в рамках домінуючого архетипу, яка відповідно до потреб суспільства регламентує діяльність певного сегмента соціальних відносин та спрямовує її на виконання завдань державницького характеру. На наш погляд, запропоноване визначення може підштовхнути дослідників чіткіше встановити різницю між родовим поняттям соціальний інститут (інституція) та видовим – політичний інститут, виборчий інститут, інститут сім'ї, інститут шкільництва тощо. Перелічені вище інститути за означенням мають соціальну визначеність, і саме тому дослідження категоріального статусу соціального інституту дасть змогу чіткіше визначити його функціональні параметри, та, що не менш важливо, уникнути вживання словосполучень, які не виправдані термінологічно (інституція хабарництва, тіньовий інститут політики, інститут злочинності тощо). Власне, розмитість категоріального статусу «інститут» дає змогу неправомірно його вживати та робити акцентуацію на несуттєвих означеннях цього поняття. Так, деякі дослідники вважають, що внутрішнє «жорстке ядро» політичного інституту «становить сукупність ціннісних, психологічних, символічних нашарувань, є власне інституція – соціальна сутність будь-якого демократичного інституту» [1, с. 289]. На наш погляд, автор цілком виправдано вказує на необхідність врахування аксіологічних та психологічних складових при визначенні поняття «соціальний інститут». Однак за такого підходу поза увагою дослідника залишається сутнісна характеристика соціального інституту, а саме – функціональний контекст категорії та її взаємозв'язки із суміжними поняттями. Вважаємо, що категорія соціальний інститут є максимально широкою, а її функціональними проявами можуть виступати поняття політичної, сімейно-шлюбної, правничої тощо інституцій, у межах яких цілком виправданою є увага до психологічного чи, скажімо, гендерного аспектів.

При аналізі сутнісних характеристик основних інституцій суспільства необхідно, на наш погляд, виходити з історичного дискурсу певного етносу і, перш за все, досвіду вибудовування власної державності. Якщо такого роду досвід розглядається широким загальним як позитивний здобуток нації, а процес державотворення стає фактором консолідації соціуму та небаченого злету самосвідомості народу, то незалежно від прикінцевого результату (часом невдалого), такий період перетворюється на реперну точку становлення національної самосвідомості. Більше

того, він міфологізується, переходячи на рівень чуттєво-образного відтворення світу, та набирає обрисів ідеального «золотого віку», із видатними національними харизматичними провідниками. Значущість таких особистостей закріплюється у мистецьких творах, фольклорі, вони стають персонажами художньої літератури тощо. Зрозуміло, що у такого роду свідомості преважує чорно-біле відтворення реальності, як правило, далеке від справжнього перебігу подій, адже міфологізації піддані і соціальні інститути суспільства, при цьому чужинецькі тлумачаться суто як злочинні та людоненависницькі на відміну від власних – взірця доброчесності та моральної стійкості. Саме останні масова свідомість асоціює із найвищими проявами дотримання імперативних норм у різних народів і в різні часи, що зумовлює надання виняткової значущості інтенціям власного соціуму у розвитку людства, іншої універсальності.

Разом з тим слід зазначити, що постколоніальне суспільство після здобуття незалежності не здатне миттєво змінити свого ставлення до наявних соціальних інституцій. Адже період колоніальної залежності форматував, нерідко упродовж століть, ставлення до державницьких структур як до нав'язаних згори чинників чужої влади. Більше того, будь-яка державницька інституція за означенням зорієнтована на обмеження прав і свобод людини, стоїть на сторожі інтересів держави та сприймається як недружня інстанція, що системно і постійно тяжіє над суспільством та обстоює відмінні від інтересів широкого загалу цілі і задачі. Однак такого ставлення до себе вдається уникати деяким інституціям поневоленого суспільства, які зуміли зберегти відносну автономію щодо влади метрополії. Зокрема, це освітня система, церковні структури, місцеві самоврядні організації тощо. У надзвичайно складних умовах вони не лише виконували свої безпосередні функції, а ставали осередками культури, шкільництва, професійного регулювання. Скажімо, саме православні громади в період перебування України в складі Речі Посполитої перебрали на себе функції організатора і розпорядника українського культурного життя, а, своєю чергою, релігійні інституції Польщі виконували аналогічну роль щодо комуністичної влади країни, керованої із Москви. Можна впевнено стверджувати, що за певних історичних умов проблема національного визволення домінує щодо ставлення народних мас до соціальних інститутів суспільства, кожний з яких розглядається крізь призму консолідації

поневоленого народу чи, навпаки, слугує інтересам метрополії.

Водночас слід зазначити, що процес консолідації етносу навіть на етапах найвищого підйому не здатен охопити всі суспільні прошарки і групи. В суспільстві завжди віднаходяться спільноти, згідні йти на компроміси із представниками метрополії, нерідко за рахунок інших суспільних верств. Зазначимо, що це не є винятком, колабораціонізм відомий ще з біблійних часів, причому найбільш послідовними прихильниками його, як правило, виступали представники правлячих верств, які задля збереження власного статусу (перш за все маєтностей) нерідко доходили до нехтування національними інтересами. Такого роду структури починали демонстративно позиціонувати себе як частка правлячої верстви метрополії, поступово зливаючись з нею, причому саме вони ставали, як правило, найбільш послідовними провідниками нав'язування власному етносу подвійних стандартів як безальтернативного засобу виживання. Такий підхід набував поступового поширення у нижчих суспільних верствах як форма самозахисту народу в царині збереження власної культурної самобутності та одночасного тлумачення соціальних інститутів держави як алюзій на колоніальне володарювання. Таким чином масова свідомість в межах колоніальної системи і в метрополії, і на теренах провінцій постає перед вибором – або сприймати інституції імперського володарювання як власний життєвий орієнтир та бути безпосереднім учасником гноблення поневолених народів, або ж протистояти колоніальним інтенціям у вигляді активного чи пасивного опору.

Що ж до особливостей перебігу зазначених процесів в Україні, слід вказати на два важливі чинники, які, власне, мають визначальний характер при розгляді функціонування соціальних інституцій в українському суспільстві. Перший з них полягає в тому, що українські території упродовж століть підпадали під владу сусідніх держав, народи яких у культурному контексті були достатньо близькими до українського етносу, часом перебуваючи на нижчій стадії культурного розвитку. Колонізатори – сусіди України з максимальною користю для себе використовували весь потужний потенціал українського соціуму – інтелектуальний, військовий, економічний тощо, як правило, залишаючи без належної уваги проблемні українські питання. Вказане створювало ілюзію можливості нала-

годження певної системи відносин інституційної визначеності, які в принципі не могли виникнути у взаєминах із представниками кочових народів Центральної Азії, які після захоплення Північного Причорномор'я не менш активно намагались поглинути українські території.

Другий чинник, який безпосередньо пов'язаний з першим, полягає в тому, що міста на українських теренах не змогли повною мірою стати центрами формування національної свідомості українців, інституційного забезпечення державотворчих процесів, як це мало місце у країнах Західної Європи. Адже упродовж століть українські міста (за деякими винятками) поступово заповнювались імперською адміністрацією, військовими залогами, зайшлим торговим людом тощо. Навіть університети, які в Європі були оазами свободи, формувались у нас як bastiони колоніальної політики, де українська складова препарувалась як вторинний культурний сегмент панівної духовної парадигми метрополії (Володимерія, Малопольща, Южная Русь). На відміну від України, потужні західноєвропейські міста як центри національних культурних анклавів формувались під визначальним впливом бюргерства – рушійної сили промислового перевороту. Однак слід зазначити, що кожній сучасній державі було відведено свій шлях вибудовування незалежності, що має своє конкретно-історичне наповнення. Спільним тут виступає виключно набутий досвід масової практичної діяльності, причому негативні результати певних кроків правлячих верств, які мали навіть катастрофічні наслідки, далеко не завжди перетворювались на потужне застереження всьому суспільству. Скажімо, не менше як півтора століття знадобилось польській еліті для того, щоб адекватно відреагувати на заклики всього суспільства щодо об'єднання країни. І навіть величезні жертви, принесені на цьому шляху, не убезпечили Польщу від згубних помилок у ХХ ст., наприклад політики пацифікації, яка була продовженням імперських настроїв минулих століть та завдала стільки шкоди цій країні.

Українське суспільство не має можливості вчитися на своїх і чужих помилках так довго, як деякі країни в минулому, адже світова динаміка суспільних трансформацій набула такого прискорення, що навіть прогаяне десятиліття здатне позбавити країну, що наздоганяє, історичної перспективи та приректи її на маргінальне існування. Більше того, Україна має достатньо

потужних сусідів, які з огляду на власні геополітичні виміри не зацікавлені у зростанні могутності нашої держави, і далі прагнучи вбачати її як об'єкт власних політичних розрахунків. Однак такого роду концептуальні підходи є рецидивом минулих епох, які за означенням не здатні привести до позитивного результату за умов глобалізації. Адже за рівнем освіти, політичної свідомості, сформатованої двома Майданами, наявності потужного медійного ресурсу, підкріпленого впливовими аналітичними центрами, українська спільнота здатна пришвидшеними темпами здобути необхідний гарт державотворення. Причому багато чинників, як позитивного, так і негативного змісту, здатні закріпитись у масовій свідомості української спільноти на основі навіть короткочасного соціального досвіду, за умови забезпечення його належним аналітичним обґрунтуванням як чинника активної перетворювальної діяльності соціуму.

Разом з тим такого роду процес соціальної творчості передбачає низку необхідних складових, серед яких найбільш значущими є наявність пасіонарної та згуртованої суспільної верстви, упевненої в правильності обраного курсу та здатної переконати в цьому широкий загал. Не менш важливим фактором виступає концентрація всіх наявних ресурсів на формуванні державницьких інституцій. Адже явно недостатній вплив деяких з них на перебіг суспільних процесів зумовлює дискретність функціонування інституційного чинника в українському суспільстві, що проявляється у значній нерівномірності впливу окремих інституцій на суспільство. Скажімо, такі з них, як правнича сфера, дипломатична служба, структури державного управління, аналітичні підрозділи та деякі інші, зазвичай на рівні масової свідомості українського соціуму розглядаються як субстанція, що виконує незрозумілі функції в суспільстві, які аж ніяк не можна відносити до категорії необхідних для життєдіяльності окремо взятого індивіда. Таким чином вказані соціальні інститути розглядаються в масовій свідомості української спільноти як абстрактний постулат, моральна максима, вкрай бажана для всезагального застосування, однак буквальне виконання їхніх норм у нинішньому соціумі, недостатньо визрілому в морально-етичному плані, здатне обернутися негативними наслідками для окремої особистості. Відповідно, їхнє функціонування розглядається широким загалом суто як утилітарний чинник, придатний лише для використання в особистих або групових

інтересах. Саме тому людина, навіть посідаючи певні керівні посади, визначає власну функціональність у межах особистого приватного інтересу, зведеного до утилітарного використання управлінських преференцій.

Будь-які аргументи на користь всезагального значення певного інституту для суспільства за таких умов розглядаються як безплідне теоретизування на противагу буденній свідомості, яка однозначно орієнтує людину на засади утилітарної діяльності. В результаті, впродовж дуже короткого часу та чи та інституційна складова здатна втратити свою функціональну визначеність, перетворитись на корпорацію людей із приватними інтересами, яка нездатна навіть піднятися до рівня обстоювання свого обмеженого групового дискурсу. Визначальною характеристикою такого роду інституції починає виступати дисфункція – втрата однієї із сутнісних характеристик державного управління. Скажімо, українська судова система спершу перестає виконувати функцію регулятора суспільних стосунків, перетворюючись на захисника інтересів олігархічних угруповань шляхом порушення букви і духу вітчизняного правового поля. Наступний її крок – перетворення судової системи на паразитарну структуру, яка специфічними, протизаконними і почасти злочинними засобами забезпечує участь суддівського корпусу у присвоєнні певної частки національного багатства України. В результаті вкрай важлива державницька інституція – правнича система – перетворюється на приватизований синдикат, здатний суттєво ослабити державний організм у цілому. Однак постає закономірне запитання, наскільки продуктивно може працювати державна система, якщо її окремі інституційні складові втрачають функціональність? На нашу думку, такого роду прецеденти мали місце в історії достатньої кількості країн, і вирішувались вони за рахунок компенсаторної функції, коли відсутність або дисфункціональність певної інституційної складової відтворювалась у рамках іншої інституційної парадигми.

Скажімо, українці впродовж кількох століть були позбавлені можливості створювати та використовувати власні збройні сили, що могло б дати підстави вважати їх органічними пацифістами, для яких військова тематика є абсолютно чужою. Однак брак досвіду взаємодії українського етносу із власним військом як інститутом держави компенсувався наявністю величезного культурного пласту феномена козаччини, яка взяла на себе інституційне завдання формування

у кількох поколінь українців мілітарного духу, патріотизму, любові до Батьківщини та поваги до воїна.

Проте такого роду установки на рівні масової свідомості мають певні специфічні особливості, які вкрай необхідно враховувати при подальшому розгляді інституційної визначеності державних структур. Адже функціонування таких утворень здійснюється на рівні буденної свідомості, поза межами теоретичного осмислення проблеми обстоювання національних інтересів держави. Досить поширеною є думка, що всі військовики готуються до майбутніх воєн з огляду на останню, в якій вони брали участь. Попри всю іронічність цього висловлювання, воно однак досить змістовно відтворює інституційну визначеність збройних сил, де емоційно-чуттєва складова відіграє у військовій справі надзвичайно велику роль. Військо просто не можна уявити без парадів, уніформи, церемоніалів тощо, адже саме таким чином заповнюється емоційна ніша вкрай виснажливої і по суті своїй антигуманної професії, яка водночас необхідна людській спільноті. До того ж вона визначальним фактором функціонування власних збройних сил вбачає показову, аксесуарну складову, відсуваючи на задній план завдання формування структурованих відповідно до зовнішніх загроз військових формувань та забезпечення їх відповідним оснащенням.

Висновки

Підсумовуючи сказане вище, зазначимо, що поняття соціальний інститут є ключовим при дослідженні суспільних процесів за умов стабільного існування соціуму, однак особливого значення ця категорія набуває в перехідні періоди радикальних трансформацій. Адже саме в ці періоди відбуваються суттєві зміни низки соціальних структур, здійснюється переформатування функцій кожної із інституцій суспільства відповідно до нових умов існування, коли в соціумі з'являються можливості для оптимальнішого розподілу владних повноважень. Скажімо, суспільний організм «дозріває» до розуміння правничої сфери як регуляторної, перш за все, здатної в межах правового поля розв'язати певну проблему з урахуванням інтересів усіх зацікавлених суспільних верств, задіявши при цьому навіть певні компенсаторні механізми впливу, які явно виходять за межі класичного тлумачення правничої сфери. Особливого значення ця проблема набуває у постколоніальних спільно-

тах, в Україні також, де правова система упродовж століть мала яскраво виражений репресивний характер щодо автохтонного населення. Саме із зазначеної причини відтворені за радянськими зразками правничі інституції достатньо швидко та без особливих заперечень суспільства із репресивно-каральної системи перетворились на комерційну структуру з обслуговування правлячої політичної верхівки. Більше того, впродовж двох десятиріч незалежності мало місце штучне селекціонування співробітників системи, більшість з яких практично повністю позбавлена інституційної етики правничої корпорації, сутнісною ознакою якої виступає захист державних інтересів усіма можливими засобами. На її місці дедалі активніше утверджуються поведінкові норми закритої для суспільного контролю організації, орієнтованої на неправомірне збагачення своїх членів. Зрозуміло, що такого роду структури паразитарного характеру є приреченими і з часом будуть замінені на дієві та ефективні. Адже деградація такого роду системи зумовлена ще трьома обтяжувальними факторами. Перший полягає в тому, що інституції, започатковані в колоніальну епоху, бездумно скопійовані із аналогічних структур метрополії, і хоча за умов незалежності їхнє функціональне призначення зазнало змін, однак постколоніальна бюрократія прагне максимально дотримуватися традиційних підходів, видозмінюючи їх лише у власних інтересах, які, незважаючи на їхню повну невідповідність суспільним потребам, декларуються як реформаторські. І навіть зміна зовнішньополітичних орієнтирів не здатна змінити стереотипи постколоніального мислення. Другий фактор – це повне небажання враховувати науково-обґрунтовані підходи в царині діяльності певної інституції. Адже теоретичний аналіз досить швидко виявить непродуктивні, а з часом і злочинні управлінські рішення, які періодично приймають бюрократичні структури України, що є нікчемними з правового погляду та шкідливими для української держави. Скажімо, у парламенті України активно обговорюють проблему вкрай низької зарплатні чиновників вищого рангу держави як засобу протидії корупції. Однак для десятків мільйонів громадян нашої держави навіть такий рівень оплати праці є недосяжним, адже Верховна Рада не прийняла законодавство про тарифну оплату праці, в межах якого можна закласти різницю в оплаті найбіднішої та найбагатшої суспільних верств як 1×4.

Наступним фактором є хронічне небажання і невміння посадовців як вищої, так і середньої

ланок управління приймати важливі управлінські, часом доленосні рішення. Адже упродовж досить довгого часу колоніальний чиновник оцінювався перш за все як добросовісний виконавець вказівок центру, що безпосередньо позначається на вищому ешелоні української бюрократії. Намагання за будь-яку ціну зняти з себе відповідальність за прийняті рішення, перекласти її на будь-яку іншу інституційну ланку та ухилитись від кроків, що зумовлюють покращення діяльності підлеглої структури, є сутнісною характеристикою сучасного українського чиновника. Зазначене породжує ще одну негативну рису вітчизняних посадовців – як мінімум недружнє ставлення представників різних інституційних ланок одна до одної. Мова йде не про прояви змагальності, на кшталт розвинутих західних спільнот, а про намагання узурпації влади в межах одного із інституційних сегментів, який його очільники починають тлумачити як своєрідну феодальну вотчину – місця «кормління». Своєю чергою, такого роду інституція зазнає потужних деформацій, адже вона за такого підходу поступово втрачає стратегічну мету – законними засобами добиватись зміцнення державного організму та активного сприяння неухильного дотримання Конституції України та її законодавчих норм.

Саме через вказані причини українська спільнота навіть після здобуття незалежності продовжила ставитись до вкрай важливих інститутів незалежної держави як до вторинних проявів суспільного життя, традиційно сприймаючи їх як структуру поневолення. Більше того, нерідко новостворювані державні інститути, скажімо,

збройні сили, розвідка чи служба безпеки, починають витлумачуватись як аксесуарні компоненти, здатні лише демонструвати свою наявність у країні, однак зовсім не орієнтовані на протидію ворожим зазіханням. Адже новостворені державні структури потребують якісно нового діяльносного формату інституційного забезпечення соціальних процесів, яким протистоять меншовартісність, пристосуванство, недостатній кваліфікаційний рівень чиновництва, небажання брати на себе відповідальність за прийняті стратегічні рішення посадовців тощо. Саме це є сутнісною характеристикою діяльності колаборантів, які, усвідомлюючи свою повну невідповідність державницьким інтенціям, намагаються зберегти status quo. Представники зазначених угруповань не здатні зрозуміти, що їхні методи впливу на суспільні процеси є відвертим анахронізмом, що може призвести до масових збурень і деградації суспільства. Застосування ж науково обґрунтованих кроків з реформування українського соціуму такому складу управлінців є недоступним в силу архаїчності їхніх світоглядних орієнтирів та моральної і інтелектуальної убогості, сформованих у колоніальному середовищі.

Якомога швидше, всіма доступними засобами позбавити їх важелів впливу на сферу інституційних чинників є історичним завданням усіх здорових сил суспільства. Лише подолавши вказані недоліки, а отже відсторонивши від управління державою пострадянську бюрократію, український соціум зможе пришвидшеними темпами рухатись шляхом реформ та сучасного цивілізаційного поступу.

Список літератури

1. Політична енциклопедія / редкол. : Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К. : Парламентське видавництво, 2012. – 808 с.
2. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М. : Медиум, 1995. – 323 с.

A. Polysaev

SOCIAL INSTITUTIONS OF TRANSITIONAL SOCIETIES: SPECIFICITY OF THE TRANSFORMATIONAL PROCESSES

The paper presents the phenomenon of social institution as a category of social philosophy. It is found out that formation of institutions in society is the result of its stratification and complication of civil life forms; thus the concept of “social institution” is generically in relation to consideration of such specific ostents as religious, legal, political definiteness and the like. These structures play a special role in post-colonial countries, where cooperation of the newly created structures of governance and social institutions has not obtained generality yet and is carried out under the pressure of several mutually exclusive factors. As a matter of fact, on the assumption of the own state system absence, as in Ukraine, a colonial

metropole saw subjugated territories exclusively as a legal method of its own problems solution, both of external and internal character, over the course of history. At that rate, a colonized nation perceived structures of governance in the capacity of a repressive mechanism capable by exceptionally powerful methods to influence society, completely ignoring its interests. A remarkable point is that the question is not only about economic robbery but also about the spiritual constituent of the enslaved people, which directly influences formation of collaborative collectives in the environment of the upper crust of society. Metropole, taking away the most skilled officials in the center, aims all the others for thoughtless implementation of instructs, hardly pursuing minimal manifestations of initiative at places. When this is the case, enslaved community is ultimately forced to rest upon those institutions which in virtue of their own reasons saved their magnitude in the mass consciousness. For Ukrainian society such institutions are religious and tribal ones, which found the way both to save their social solemnity and to carry out a compensational function in the cultural and educational branches.

By virtue of the indicated reasons, the Ukrainian community, even after gaining independence, continued to behave to the very important institutes of the independent state as to the derivative manifestations of public life, perceiving them traditionally as a structure of enslavement. Moreover, quite often the newly created state institutions, such as military establishment or security police, begin to be interpreted in quality of accessory components capable only to demonstrate their presence in the country, though they are not oriented for counteractions against hostile encroachments at all. In fact, newly created state structures need a new high-quality pragmatist format of the institutional assurance of social processes which are resisted by little worth, temporization, an insufficient qualifying level of officials, unwillingness to assume responsibility for the accepted strategic decisions of public servants, and the like. That is the essence description of collaborators' activity, who, realizing the complete disparity with state intents, try to save existent "status-quo". The representatives of such communities are unable to understand that their methods of influencing public processes are unvarnished anachronisms resulting in mass indignations and degradation of society. Application of the scientifically grounded steps on reformation of Ukrainian society is inaccessible to such line-up of government officials by virtue of the archaic nature of their world view, moral and intellectual poverty formed in a colonial environment.

A historical task of all salubrious social forces is to deprive officials of leverage over the sphere of institutional factors in all haste and at every possible way. Only by way of overcoming the indicated limitations, and consequently removing post-Soviet bureaucracy out of government, will Ukrainian society be able to move along the way of reforms and modern civilization advancement at a quickened pace.

Keywords: social institution, social stratification, social transformations, reforms, post-colonial system, metropole, little worth, dysfunction, national bureaucracy, allusions, social degradation.

Матеріал надійшов 25.09.2016